

Skrevet etter et besøk i Betlehem sept 2013

En dag i Betlehem

Relasjonen mellom kristne og muslimer i de palestinske områdene

Betlehem er en kristen by, dvs den var kristen før. I dag er de kristne i mindretall i Betlehem og andelen kristne i nabobyene Beit Jala og Beit Sahour har i senere tid sunket fra 100% til 70-80%. Men de lager julekrybber og kors der som skal selges til turister. Siden det var mandag da vi besøkte fabrikken måtte sjefen kommentere at ikke alle hadde møtt på jobb. Det er alltid to tre stykker som fester litt vel mye om søndagen. Slik kan det være å være kristen, at en drikker så mye alkohol om søndagen at det blir vanskelig å møte på jobb om mandagen. Muslimer drikker også, men siden de ikke har lov til å drikke, så må de skjule det bedre enn de kristne.

Men det finnes kristne som bruker søndagen til å gå på gudstjeneste også. Særlig den katolske kirka i Betlehem pleier å være stappfull. Det finnes kristne grupper og organisasjoner jobber konstruktivt og målrettet for å forkynne evangeliet i ord og handling til alle i byen og området. Et par hundre meter bortenfor fødselskirken der turistene stort sett ikke går, er gatebildet derimot muslimsk. Slikt ser en på klærne. Gatebildet er blitt så muslimsk at de lokale kristne ikke går så mye der lenger.

Muslimer og kristne lever side om side. De kan godt være arbeidskollegaer, selv om en helst går og handler på en butikk som noen fra ens egen religion driver. Men sosial omgang etter jobb er verre, særlig hvis en har tenåringer som kan få følelser av den forelskede sorten. Når kristne skal samles i kirkelig regi for å snakke om utfordringer i familielivet, så skulle en tro at vold i familier kunne skape mye engasjement, men det største problemet for kristne foreldre er hva de skal gjøre om barna deres finner seg en muslim. Da går engasjementet virkelig høyt, for det er ikke bra. For de kristne guttene er det utelukket å legge an på ei muslimsk jente. Slekta til jenta ville reagert såpass kraftig at selv hormonelle gutter kan styre seg helt fint. Utfordringa er vel snarere om muslimske gutter legger an på de kristne jentene, for kristne slekter går ikke og banker opp den muslimske gutten, og dermed får de muslimske guttene litt større svingrom. Og jentene kan alltid konverteres slik at barna som måtte komme blir muslimer. I noen kristne sammenhenger praktiseres det kirketukt overfor jenter som blir med muslimske gutter. Ekteskap over religionsgrensene er overhode ikke akseptert.

Men de 1,5-2% kristne på Vestbredden har det egentlig ganske bra. De er som regel bedre utdannet enn sine muslimske naboer. Det er så mange kristne kirker og ordenssamfunn som har drevet skoler i området i lange tider. De kristne privatskolene er så bra at mange muslimer går der også. Ofte er turistministeren i PA kristen og noen av borgermesterne i de tradisjonelt kristne byene er også kristne. De kristne er en liten minoritet, men de har posisjoner som går utover andelen deres i folketallet. Siden det er viktig at omverdenens turister reiser inn i de palestinske områdene, og da særlig inn til Betlehem, så er det viktig for palestinske myndigheter at kristne føler seg verdsatt. Kristen turisme er dermed viktig, siden det gir PA skatteinntekter, arbeid til turistnæringen og dessuten en ekstra beskyttelse

og promotering for den kristne minoriteten. Kristen turisme bidrar til å øke religionsfriheten på Vestbredden.

På overflaten er det mye fredelig sameksistens i de palestinske områdene. Under overflaten er det mye spenninger. En kan ikke si hva som helst til hvem som helst. Selv når turistgrupper kommer må en veie ordene sine, for det er ikke alt bussjåføren eller guiden kan få høre. Særlig ikke hvis de skulle være muslimer. En må være forsiktig, til og med i det kristne Betlehem.

Men det er mer utfordrende i Gaza. For fem år siden ble Rami Ayyad drept. Han var en kristen fra Gaza og jobbet i bibelbutikken der. En dag kom en mann inn og sa han mente Rami skulle bli muslim. Rami svarte med at det ikke var aktuelt, men at kanskje den andre mannen kunne bli kristen. Mannen kom tilbake til bibelbutikken og etter hvert fikk Rami en frist for å konvertere. Han visste hva som ville skje og fortalte for kona si at han snart skulle dø. Rami ble skutt.

Jeg spurte enka til Rami om hvorfor de gikk akkurat på mannen hennes. Hun svarte at Rami var den eneste de visste om som hadde stått imot presset for å konvertere. Alle de andre hadde gitt etter og blitt muslimer. Selv det siste året finnes det flere tilfeller av denne type tvangskonvertering. Blir en ikke redd for egen del, er det lett å forstå at en blir taus, passiv og forsiktig på vegne av familien og andre i menigheten. Skjer det noe med foreldrene, så blir barna foreldreløse. Menighetslivet blir fort preget av slik frykt.

Det gjør inntrykk å snakke med enka etter en klassisk kristen martyr, ei enke som endatil har klart å tilgi – riktignok etter noen års kamp og bearbeiding. Hvordan klarte hun det? Hva har det gjort med disse menneskene som har mistet mannen og kollegaen sin på denne måten? Hva har kollegaene i bibelselskapet tenkt om risikoen de løper for egen del? Jeg drar meg til minnes der jeg sitter at det er meg fortalt at en kirkelegasjon fra Norge var på besøk til bibelselskapet rett etter at Rami ble drept, og at kirkelegasjonen visstnok ikke hadde klart å møte dem i sorgen. Det å komme tett på martyriet kan være krevende for en folkekirke, selv om folkekirka har selvbilde av å være god på sorgarbeid.

Hamas-regimet gjør det de kan for å stoppe og begrense innførsel av bibler til Gaza. Til vanlig snakkes det mye om alt Israel ikke gir tillatelse til å føres inn i Gaza, men når det gjelder bibler er det Hamas som setter grensene. Åshild Eidem skriver at Hamas er moderat i islamiseringspolitikken sin, og det kan sikkert stemme at det finnes flere grupper i Gaza som er betydelig mer radikale. Samtidig vet jeg ikke helt om jeg har nok fantasi til å forestille meg de nøyaktige forskjellene mellom de moderate og de radikale.

Da jeg spurte om valget i 2006, da Hamas stakk av med det store flertallet i Gaza og på Vestbredden, hvorvidt det var et rettfærdig valg, så fikk jeg inntrykk av at det var det. Riktignok stemte flertallet av befolkningen i protest mot Fatah, men Hamas fikk et demokratisk flertall i ryggen. Og de har ganske mye støtte i flere byer på Vestbredden fortsatt.

Hvorfor flytter folk fra Vestbredden? Hvorfor flytter spesielt de kristne? Idag bor flere fra Beit Jala i Chile enn det bor i selve Beit Jala. Det tradisjonelle svaret fra de palestinske

frigjøringsteologene er at kristne flytter fra Vestbredden pga den israelske okkupasjonen, og selvsagt spiller israelsk militærstyrke en rolle når folk vurderer livssituasjonen sin. Men Israel er ikke den eneste faktoren som preger hverdagen på Vestbredden, selv om det av og til framstilles slik. Til og med forhenværende erkebiskop Rowan Williams fikk passet sitt påskrevet for å antyde at det kunne være spenninger mellom kristne og muslimer. Han burde sagt at det handler om okkupasjonen, skal vi tro Rifat Kassis. At muren, checkpostene og reiserestriksjonene er krevende å forholde seg til skal alle vite. Jeg har stor forståelse for dem som flytter for å unngå dem.

Men her ligger mer under overflaten. Emigrasjon av kristne fra Midtøsten er et regionalt fenomen. Irak er velkjent. Ikke så få har flyttet fra Egypt og meldingene fra Syria om at de kristne er ekstra utsatt er smertefulle å høre om. Jeg spurte om Hamas kan komme til makta på Vestbredden, om det kan bli Gaza-tilstander på Vestbredden? Svaret kom kjapt og var tydelig: Nei, ikke nå.

Framtida vet vi lite om. Men svaret jeg fikk vitner om en risikokalkulering. Skal enda flere gater i Betlehem bli islamiserte med alt hva det innebærer, er det ikke vanskelig å forstå at den som har kontakter og familie i utlandet vurderer å flytte. Kanskje jeg hadde gjort det selv?

Jeg spurte enda litt mer for å skjønne hva som er sensitivt og ikke å snakke om i Betlehem. Er det sensitivt å snakke om at Rami Ayyad ble drept? Nei, ikke på Vestbredden. Han var kristen og saken kom ut i media. Men for de som i dag tror på Jesus og har muslimsk bakgrunn, de såkalte MBB:ene (Moslem Background Believers), er det verre. Ingen kristen gruppe med arbeid i de palestinske områdene ønsker at det skal bli offentlig kjent at de har noe som helst samrøre med MBB:ere. Noen har det likevel og gjør det de kan for å skjule det. Flere historiske kirkesamfunn har i beste fall et uavklart forhold til MBB:ere. Noen har til og med avvisende holdning. Risikokalkulering og tilvenning over generasjonene til hva man kan og ikke kan gjøre som mindretall i et muslimsk samfunn spiller en stor rolle for menighetenes praksis.

For mye åndelig glød og vitneiver kan bli farlig. Snakker folk med iver om Jesus til en som er født som kristen, er det oftest akseptert, men snakker noen med iver om Jesus til en muslim, så blir det fort farlig. Elsker ikke Jesus alle mennesker da?

I løpet av de 1400 årene kirkene i Midtøsten har levd som minoriteter med dhimmi-status har de stort sett funnet seg i disse begrensingene og sett på det som en forutsetning for å overleve. En kan ikke vite om en muslim som kommer til kirka er en utsendt spion fra myndighetene, og dersom den søkende muslimen skulle vise seg å være en ekte søkende, ville hele menigheten settes i fare om vedkommende ble mottatt. Slik har det stort sett vært i 1400 år. Det finnes også menigheter som tar imot og døper mennesker med muslimsk bakgrunn. Men det må skje i skjul.

Dess mer jeg hører om de kristne sin situasjon på Vestbredden og i Gaza, dess vanskeligere blir det å unngå å sammeligne med situasjonen i et annet muslimsk land: Iran. Konvertitter har vel så tøffe kår i Iran som på Vestbredden, foruten at MBB:ene i Iran begynner å bli så mange at ikke alle blir tatt lenger. I midten av 90-årene var det en kirkeleder av kristen

avstamming, Haik Hovsepian, som offentlig forsvarte en fengslet MBB:er, Mehdi Dibaj. Mehdi Dibaj ble sluppet fri, Haik Hovsepian ble drept og senere også Mehdi Dibaj. Det var helt åpenbart farlig for Haik Hovsepian å gjøre som han gjorde. Samtidig gjør det inntrykk å få meldinger om hvor mange muslimer som faktisk kommer til tro på Jesus om dagen i Iran. Kirken i Iran er ikke på vei til å dø ut. Tvert om.

Det sies at kirkene i Midtøsten har overlevd opp gjennom årene nettopp fordi de har vært forsiktige og tilpasset seg begrensingene den muslimske øvrigheten har satt. Likevel har kirkene i Midtøsten stort sett hatt en nedadgående trend når det gjelder antall de siste 1400 årene. Kirkehistorien ellers forteller at der menighetene har utfordret myndighetene og flertallet på tross av restriksjoner og stor fare, så har antallet kristne ofte vokst: Romerriket, Kina under kulturrevolusjonen, Etiopia under kommunistregimet, dagens Nigeria, dagens Nordkorea og dagens Iran for å nevne noen eksempler.

Jeg synes det er krevende å møte de palestinske områdene sitt kirkeliv. Spennet er så stort. Det strekker seg helt fra de som ble drept eller risikerer å bli drept for sin tro på Jesus, og helt til de som mener at kirkens overlevelse er avhengig av å innrette seg etter begrensningene om at muslimer ikke skal få presentert budskapet om Jesus, komme til tro og bli døpt. Jeg kjenner et indre ubehag ved å ta opp spørsmålsstillingen og et indre ubehag ved å la det ligge.

Er det et tegn at offisielle kirkelegasjoner og strategidokument fra søsterkirker på solidaritetsbesøk på Vestbredden kvier seg for i det hele tatt å nevne MBB:ene i uttalelsene sine? Hvorfor ikke bare støtte de kristne, fordi de er våre søsken i troen, og bortse fra MBB:ene? Er det ikke nok å være døpt og tro på Jesus for å være et kristent søsken? Må man ha kristne foreldre i tillegg for å være "kristen"?

Kristenlivet er fritt på Vestbredden, målt med midtøstenmålestokk. Likevel innser jeg at en hele tiden må operere med en offisiell offentlig versjon der det meste beveger seg på nivået mellom "akseptabelt" og "utmerket", og en annen versjon som absolutt ikke må bli offentlig kjent. Hvordan blir da den mer granskende og sannhetssøkende versjonen, den en kan snakke om med mennesker en kan stole på? Resultatet blir ofte at forskjellen ikke blir så stor, fordi de nedarvede dhimmi-holdningene gjør spørsmål både unødvendige og farlige. Ting kan fort bli verre. En må ta vare på det som er bra. Derfor er det forståelig at langt fra alle tør å stille disse vanskelige spørsmålene til seg selv en gang.

Betlehemsområdet ser ut til å gi de kristne langt bedre forhold enn for mange andre kristne i regionen. For de som har kristne foreldre i alle fall. Men jeg ser ikke for meg at det kan være enkelt å se på tendensen og likevel være trygg på at det vil nok være toleranse for kristne verdier i framtiden også. Gatebildet i Betlehem har forandret seg i muslimsk retning. Hvordan vil det påvirke den enkelte familie?

Det trengs et kristent nærvær på Vestbredden sies det ofte. Hvorfor er det så viktig? For å sikre turiststrømmen til Fødselskirka? For å opprettholde de kristne identitetsmarkørene som klesdrakt og hundeeierskap? For å vitne om Frelseren som ble født akkurat i Betlehem og som både elsker og gjerne vil frelse hele det nye muslimske flertallet i byen?

Hvordan kan vi hjelpe våre kristne brødre og søstre i de palestinske områdene? Selvsagt vil det komme godt med at de arbeidsledige får arbeid, at barna får utdanning osv. Kunne de sluppet å gå gjennom checkposter med lange køer hadde det selvsagt også hjulpet. Det å være underlagt og avhengig av israelsk militærstyre år etter år skaper reelle og store nok utfordringer og problem. Men tegnene tyder på at utfordringene, vanskene og problemene som skapes av israelsk militærstyre over den palestinske befolkningen likevel er som en mild bris i forhold til hvordan det kan bli for de kristne om Hamas eller noen andre radikale grupper kommer til makta også på Vestbredden. Jeg er ingen profet, men det inntrykket kommer jeg ikke unna. Selv med dagens Fatah-styre er det ting som absolutt ikke må bli offentlig kjent.

Det å forberede en kristen befolkning, som på flere måter er motløs pga israelsk militærstyre, på at det kan bli verre er ingen enkel sak. Men om et lem lider, så lider hele kroppen. Hele den verdensvide kirke har et ansvar for sine brødre og søstre. Men spørsmålet er om støtten utenfra skal dreie seg hovedsaklig om arbeidsplasser og oppmuntring til å bevare en gammel ærverdig kristen kultur, eller om det først og fremst er et spørsmål om åndelig fordykning ved å lide sammen. Det er en stor forskjell mellom på den ene sida å markere kristen identitet med klesdrakt, alkoholdrikking og hundeeierskap og på den andre sida å være så bevisst på sitt eget personlige forhold til Gud at også de muslimske naboene møtes med tilbudet om at Jesus både dødde og stod opp for dem også.

Bli de kristne for evangeliserende på Vestbredden, og ellers i Midtøsten, vil de møte mer motstand og lidelse, men de vil også få en annen åndelig styrke. Et fellesskap mellom troende med både tradisjonell og muslimsk bakgrunn vil alltid være mer vitalt enn et fellesskap mellom kristne som er kristne "fordi foreldrene var det". Noen fellesskap på Vestbredden tør, mens andre ikke tør, og kanskje ikke heller vil tørre.

Bli de kristne på Vestbredden, og egentlig i hele verden, hovedsaklig opptatt av kulturelle identitetsmarkører og å holde fast på "det kristne preget på byen sin", så går den åndelige kraften fort ned på sparebluss. Er den åndelige krafta på sparebluss, er det også naturlig og forståelig at misstøtet sprer seg og mange emigrerer. Konflikten mellom israelere og palestinere skaper mange nok problem og utfordringer på bakkenivå. Men likevel: Selv en avslutning av den israelske okkupasjonen kan ikke løse de åndelige utfordringene de kristne på Vestbredden opplever, selv om en avslutning av okkupasjonen forhåpentligvis vil kunne løse en del andre problem for den palestinske befolkningen.

Hva er forskjellen på de kristne fellesskapene som finner seg i å begrense evangeliet til de som har kristne foreldre og på de fellesskapene som tør å inkludere også MBB:ere i menighetene sine? Hvilke forholdsregler er uttrykk for visdom og når står en i en bekjenneslessituasjon? Hva slags frimodighet er dumdristig og når er det best å vente i stillhet og be? Det blir så mange spørsmål etter en dag i Betlehem.

Kanskje de kristne sin situasjon på Vestbredden engasjerer så mange i Vesten nettopp fordi kampen deres er en fortettet kamp av det vi alle opplever. Er det nok med et kirkemedlemsskap og en kulturell kristen identitet, eller trengs det også en relasjon med Jesus og en åndelig vitalitet som kan møte utfordringene, hva de enn måtte være?

Det er viktig å støtte de kristne på Vestbredden, men det viktigste vi kan lære av dem er at vi alle står i samme kamp selv. Kampen for å stole mer på Gud, enn på alt mulig annet og kampen for å leve i samsvar med troen om at Jesus kom for å frelse alle mennesker, uavhengig av hva slags religion de måtte være født inn i. Okkupert, okkupant eller nøytral – kampen i vårt eget hjerte om å stole på Gud mer enn alt annet slipper vi aldri unna.